

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ДЕМОКРАТИЧНА КОНСОЛІДАЦІЯ» У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Досліджуються консолідаційні засади демократії. Стверджується, що під поняттям «консолідація демократії» мається на увазі збереження демократичних цінностей та забезпечення трансформації її у недемократичні режими. Однак, окресленими маркерами демократична консолідація не обмежується. Принаймні, важливим чинником є не тільки наявність демократичних засад та інститутів, а їх стабілізація та еволюція. Акцентується увага на тому, що «консолідація» дотична не тільки до демократії, а й до тоталітаризму та авторитаризму. Разом з тим, у цих політичних режимах вона реалізується іншими методами, зокрема репресивними і примусовими, хоча і не виключає доволі високий ступінь легітимності влади. Стверджується, що у контексті дослідження «демократичної консолідації» варто використовувати не тільки інституціональний підхід, але, і, передусім, процедурний, який притаманний так званій «деліберативній» демократії. Тобто, задля того, щоб мати можливість оцінити рівень та якість наявних ознак демократії, варто зосереджувати увагу не тільки на наявності формальних демократичних інститутів, а й оцінювати процедурний бік реалізації базових демократичних процедур. Зокрема такої базової демократичної процедури як диспут та обговорення ключових засад існування суспільства зі залученням широкого кола громадян. Демократичні інститути (президентство чи то парламентаризм, централізм чи федералізм, мажоритаризм чи консенсуалізм, наявність або відсутність письмової конституції та судового контролю) самі по собі не можуть гарантувати демократичну консолідацію, адже їх можуть використовувати для досягнення цілей, які виходять за межі цих демократичних інститутів, причому таке використання може сягати значних масштабів і навіть перевершувати основне призначення цих демократичних інститутів. Однією з головних загроз функціонування демократичних інститутів є партикуляризм, який розглядається як домінування приватних інтересів над державними і може становити суттєву проблему демократичній консолідації. Запобіжником партикуляризму стає «верховенство права» в усіх сферах життєдіяльності суспільства, яке передбачає слідування не тільки «букві», але і «духу закону».

Ключові слова: консолідація, демократія, інституціональний підхід, процедурний підхід, деліберативна демократія.

Вступ. Досліджуючи тему політичної консолідації, неможливо не звернути увагу на те, що у сучасній політологічній літературі вона майже повністю редукується до теми демократичної консолідації. Навряд чи це коректно з погляду політичної теорії, однак з погляду політичної прагматики така ситуація є цілком зрозумілою: розробляють теоретично саме те, що прагнуть втілити на практиці. Втім, маємо розібратися з головними характеристиками політичної консолідації в усіх її проявах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичні дослідження демократичної консолідації здійснювали зокрема такі зарубіжні вчені як Джерард Александер, Лоренс Вайтгед, Річард Гунтер, Ларі Даймонд, Нікофорос Діамандурос, Тері Карл, Хуан Лінц, Гільермо О'Донел, Адам Пшеворскі, Алфред Степан, Андреас Шендлер, Філіп Шмітер та інші. При цьому наголос традиційно робили на «нові демократії», переважно – ті, що знаходилися у перехідному («транзитному») стані від авторитаризму до демократії. Найчастіше звертали увагу на країни Латинської Америки і Східної Європи.

Виявляли інтерес до інституційного забезпечення такого переходу, а саме запровадження формальних демократичних інституцій у країнах, які взяли курс на встановлення демократії.

Методи дослідження. Специфіка нашого підходу полягатиме у зверненні до іншого погляду на консолідацію – як таку, що забезпечується процедурно, оскільки лише при реалізації «поліархії» у контексті не лише інституціонального, а, передусім, процедурного підходу можна говорити про ступінь її втілення на якісному рівні.

Тому **метою та завданнями** нашого дослідження буде «кристалізація» поняття «демократична консолідація» крізь призму процедурного підходу.

Результати та дискусії. Отже, демократична консолідація своєю специфікою має завдання об'єднання зусиль основних політичних сил певної країни довкола збереження демократичних цінностей і недопущення втрати здобутків демократії і убезпечення від сповзання у політичні режими, які є антиподами демократії – передусім, авторитаризм чи тоталітаризм. Не варто, втім, повністю відкидати і більш радикальну загрозу демократичній державі (як і будь-якій іншій державі) – загрозу втрати державної легітимності та державної спроможності як таких, тобто унеможливлення переходу держави у статус держави-невдахи (failed state). Професор іспанського університету Карлоса III у Мадриді Роберт Фішман зауважує, що «для багатьох дослідників консолідації демократична консолідація означає посилення умов, сприятливих для демократичного виживання» (Fishman, 2016, p. 305). Що це означає? Чи означає це, що лібералізм як ідеологічна основа сучасної демократії має перемогти усі інші ідеології у глобальному масштабі, як це спочатку бачив Френсіс Фукуяма та його однодумці (Фукуяма, 2007)? Чи, можливо, цілком достатньо, щоби демократія була лише «єдиною грою у місті», як вважали Хуан Лінц і Алфред Степан (Linz & Stepan, 1996), тобто щоб у окремії країні не було альтернативи демократичному способу здійснення політики? Вочевидь, це надто спрощене бачення демократичної консолідації – як для світу, так навіть і для окремої країни: завжди, щонайменше як маргінальні політичні сили, наявні популістичні партії, які легко можуть перетворитися на основу для авторитаризму чи навіть тоталітаризму, що неодноразово демонструвало ХХ століття, а подекуди демонструє і століття ХХІ. Звісно, лише мінімальним завданням для демократичної держави є те, яке зазначає Роберт Фішман: «Основним прагненням, що лежить в основі виміру консолідації, є просто те, що демократичні режими досягають стабільності – тобто, вони мають здатність виживати» (Fishman, 2016, p. 305). На нашу думку, політична консолідація у державі є основою її розвитку, у тому числі й передусім – політичного розвитку. Без такого розвитку стабільність може легко перейти у стан політичної і суспільної стагнації, громадян охопить політична апатія і демократія може зазнати основної своєї загрози – ослаблення політичної участі громадян у політичному житті своєї країни. Тому політичну мобілізацію ми вважаємо одним з головних завдань політичної консолідації, а відповідно – одним із головних індикаторів її наявності у державі.

Роберт Фішман зауважує, що «дослідження консолідації режимів є однією з найбільш розроблених тем у численній літературі про демократичну мінливість» (Fishman, 2016, p. 305). Політичну консолідацію сучасні дослідники аналізують в залежності від того, який саме політичний режим прагне її досягнути: тоталітарний, авторитарний чи демократичний.

Дійсно, тоталітаризм, як видається сьогодні, вже відійшов у політичне минуле, а відповідно, значно зменшилася кількість досліджень тоталітаризму. Наприклад, класичні дослідження німецького нацизму здійснені як самими німецькими (Броскат, 2009; Зонтгаймер, 2009; Лангевіше, 2008), так і американськими вченими (Ширер, 2017). Усі ці дослідники доходять практично одного висновку: нацизм на перших порах (хоча й сумнівними методами) зумів досягнути високого ступеню політичної консолідації німецького суспільства – в усякому разі значно вищого, порівняно з Веймарською республікою. Особливо чітко це простежує у своїй праці американський дослідник Вільям Ширер. Переваги і недоліки радянського напівтоталітарного суспільства проаналізовано, наприклад, у праці нобелівського лауреата Фрідріха фон Гаєка (Хайек, 1992). Досягнення достатньо високого рівня політичної консолідації суспільства – шляхом

репресій і майже перманентних воєн не меншою мірою, аніж завдяки тоталітарній ідеології і ліквідації багатопартійної системи – є незаперечною характеристикою тоталітарних режимів.

Проблеми політичної консолідації у країнах з авторитарними режимами також були предметом політичного аналізу. Зокрема, можна навести відносно недавню працю Крістіана Гьобеля, у якій він здійснює огляд основних досліджень авторитарної консолідації (Goebel, 2011). Значною мірою, дослідження авторитарної консолідації здійснювалися у руслі або у полеміці з теорією демократичного транзиту, яку обґрунтував Семюель Гантінгтон (Хантінгтон, 2003).

Особливістю нашого підходу буде звернення до іншого погляду на консолідацію – як таку, що забезпечується процедурно, передусім завдяки методам деліберативної демократії. Сама деліберативність, хоча і у доволі обмеженому і специфічно препарованому вигляді все частіше стає інструментом для політичної консолідації не лише демократичних режимів. Так, щодо авторитарної консолідації Крістіан Гьобель, зазначає, що «довговічність авторитарного режиму зростає настільки, наскільки елітам цього режиму вдається замінити примус управлінням шляхом організації, регулювання та управління дискурсами. Це надає їм ширший – і менш затратний – спектр варіантів вирішення соціальних проблем та викликів режиму, ніж просто залякування чи репресії проти опонентів» (Goebel, 2011, р. 176). Це не означає, що ми вбачаємо можливим відхід від демократії та її політичних цінностей, однак беремо до уваги ситуацію, яку Джорджо Агамбен описує як «державу винятку», тобто фактичний перехід більшості демократій, і навіть «старих» до практикування недемократичних політичних методів у кризових ситуаціях (Агамбен, 2011). Ми ж наголошуємо на тому, що демократія при цьому зовсім не обов'язково перетворюється поступово на диктатуру, як фаталістично стверджує Джорджо Агамбен, але балансує на межі між демократією у повному обсязі та демократією обмеженої дії. Наскільки такий баланс збереже у своїй основі демократію – залежить не лише від збереження формальних демократичних інститутів, але і від дотримання базових демократичних процедур, серед яких демократичне обговорення – до, під час і після прийняття політичних рішень – є однією з ключових вимог.

У межах процедурно-деліберативного підходу до визначення оптимальної консолідаційної моделі для сучасної держави, яка є конституційною і демократичною, все ж залишається доволі широкий вибір шляхів досягнення політичної консолідації. Зокрема, може йти мова щодо того, що таку консолідацію забезпечують або ж парламентаризм, або ж переважно президентська гілка влади – президенталізм (Stepan & Skach, 1993). Ми вважаємо, що жорстке протиставлення цих двох шляхів досягнення політичної консолідації є більшою мірою контрпродуктивним, тоді як віднайдення можливостей комбінувати їх застосування забезпечує щонайменше вищу стабільність демократичної консолідації. Це та подібні дослідження переводять вирішення проблеми політичної консолідації у площину неоінституціоналізму. Таким чином, процедурне забезпечення успішного здійснення перемовин і досягнення суспільного і політичного консенсусу щодо завдань, шляхів і методів досягнення консолідації варто покладати передусім на політичні (і частково також інші соціальні) інститути. Гільермо О'Донел, всесвітньо відомий аргентинський політолог, який тривалий час працював у США, нараховує набагато більше інституційних можливостей досягнення політичної консолідації, окрім названих вище парламентаризму та президенталізму – для нього значущими є «такі інституційні особливості, як парламентаризм чи президентство, централізм чи федералізм, мажоритаризм чи консенсуалізм, а також наявність або відсутність письмової конституції та судового контролю» (O'Donnell, 1996, р. 36). Вочевидь, цей більш широкий список інституційних засобів досягнення політичної консолідації є далеко не вичерпним. Не менш очевидно, що більшою чи меншою мірою ці інструменти політичної консолідації використовують також не лише демократичні режими. Проте для демократичних режимів це означає таке: «Коли вибори та пов'язані з ними свободи інституціоналізуються, можна сказати, що поліархія (або політична демократія) є «консолідованою», тобто, швидше за все, буде тривати» (O'Donnell, 1996, р. 37). Таким

чином, для О'Донела політична консолідація є інтегрованою характеристикою успішної інституалізації політичного процесу в певній країні.

Втім, успішна політична консолідація, на думку О'Донела, властива передусім сучасним розвиненим демократіям і, крім інституцій, потребує також слідування громадянами певним неформальним правилам поведінки, які також можуть виходити за рамки інститутів: «Поліархія – щасливий результат багатовікових процесів, переважно в країнах глобального Північного Заходу. Незважаючи на безліч варіацій між цими країнами, поліархія втілюється в інституційному пакеті: наборі правил та інститутів (багато з них втілені у складних організаціях), явно оформлених в конституціях та допоміжних законодавчих актах. Правила повинні визначати, як поведуться особи в інститутах та особи, які взаємодіють з інститутами» (O'Donnell, 1996, p. 39). Самі по собі інститути не можуть гарантувати демократичну консолідацію, адже їх можуть використовувати для досягнення цілей, які виходять за межі цих демократичних інститутів, причому таке використання може сягати значних масштабів і навіть перевершувати основне призначення цих демократичних інститутів, саме набуваючи статусу впливового недемократичного інституту: «Багатьом новим поліархіям не бракує інституціоналізації, але фіксація на високоформалізованих і складних організаціях заважає нам побачити надзвичайно впливовий, неформальний, а часом і прихований інститут: клієнтелізм і, загальніше, партикуляризм» (O'Donnell, 1996, p. 40).

Партикуляризм як домінування приватних інтересів над державними може становити суттєву загрозу демократичній консолідації: «Поєднання інституціоналізованих виборів, партикуляризму як домінуючого політичного інституту та великого розриву між формальними правилами та тим, як насправді працює більшість політичних інституцій, створює сильну спорідненість з делегативними, а не представницькими поняттями політичної влади. Під цим я маю на увазі цезаристичну, плебісцитарну виконавчу владу, котра колись обрана, вважає себе повноваженою керувати країною, як вважає за потрібне. Підкріплені нагальними ситуаціями серйозних соціально-економічних криз та співзвучні давнім *völkisch* (народницьким, з нім.), неіндивідуалістичним уявленням про політику, делегативні практики стрімко намагаються протистояти офіційній політичній інституціоналізації; конгрес, судова система та різні державні органи контролю розглядаються як перешкоди для належного виконання завдань, які виборці делегували виконавчій владі» (O'Donnell, 1996, p. 44–45). Слідування формальним вимогам демократичних інститутів тоді перетворюється на імітацію та профанацію демократії, а консолідація починає базуватися на зовсім недемократичних засадах: «З одного боку, віддаючи належне формальним правилам, ці ритуали та дискурси заохочують вимоги дотримуватися цих правил по-справжньому та здійснювати переважно орієнтовану на суспільство державну поведінку. З іншого боку, кричуще лицемірство багатьох із цих ритуалів та дискурсів породжує цинізм щодо інститутів поліархії, їхніх діючих осіб та "політиків" загалом. Поки цей другий наслідок добре помітний, партикуляризм сприймається як дещо само собою зрозуміле і практикується як основний спосіб завоювання та володіння політичною владою» (O'Donnell, 1996, p. 41).

Партикуляризм постає як основний опонент демократичної консолідації, адже при пануванні партикуляризму домінують не інтереси усього суспільства, а інтереси певної партикулярної групи, а змушувати суспільство слідувати їм за допомогою демократичних методів неможливо – необхідні обман, підкуп, насильство тощо, тобто усе те, проти чого виступає демократія в принципі. Таким чином, для О'Донела «головним критерієм демократичної консолідації чи інституціоналізації є більш-менш чітко визначена достатньо тісна відповідність між формальними правилами та фактичною поведінкою» (O'Donnell, 1996, p. 41).

Найважливішим засобом досягнення демократичної консолідації є верховенство права – права, закріпленого у формальних інституціях, а не права сильного. «Всі формально інституціоналізовані поліархії включають різні відомства, наділені законодавчо визначеними повноваженнями санкціонувати протиправні чи інші неналежні дії інших державних діячів.

Це є тим виразом верховенства права, який часто опускають з уваги в одній із сфер, де його найважче імплантувати, тобто до державних діячів, особливо високопосадовців» (O'Donnell, 1996, р. 44). Навіть якщо приватні особи намагаються повсякчас у чомусь порушити консолідовані інтереси суспільства, їх з високим ступенем імовірності доволі швидко зупинить система формалізованих демократичних інститутів: «Незважаючи на те, що її фактичне функціонування далеке від досконалості, ця мережа кордонів і підзвітності є важливою частиною офіційної інституціоналізації повного пакету поліархії» (O'Donnell, 1996, р. 44). Політичну консолідацію тому O'Донел розуміє як подолання партикуляризму завдяки щирому зверненню до формальних демократичних інститутів – слідування не лише їхній букві, але і їхньому духові. Коли усі громадяни (за несуттєвими винятками і відхиленнями) будуть прагнути досягти переваги права над сваволею, прав людини над безкарністю репресивного державного апарату, спільного блага над приватними груповими інтересами – лише тоді можлива стабільна політична консолідація суспільства. Саме тому для O'Донела справжня, тривала політична консолідація можлива лише на демократичних засадах, а тому основним засобом досягнення успішного демократичного транзиту стає досягнення демократичної політичної консолідації.

Висновки. Отже, можемо підсумувати, що консолідація може бути як демократичною, так і недемократичною за своїми механізмами реалізації. Також, навіть при наявності демократичних інституцій, демократія може стати «формальною» у випадку, коли влада та громадяни не дотримуються демократичних процедур. Це зумовлює необхідність розвитку наукових досліджень у заданому напрямку, зокрема подальше осмислення ціннісних основ сучасної демократії.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Агамбен, Джорджо (2011). *Номо сасер. Суверенная власть и голая жизнь* / пер. с итал. М.: Европа, 256 с.
2. Броснат, Мартін (2009). *Держава Гітлера: створення і розвиток внутрішньої структури Третього рейху* / пер. з нім. О. Насика. К.: Наука, 384 с.
3. Зонтгаймер, Курт (2009). *Як нацизм прийшов до влади* / пер. з нім.: Н. Проскура, О. Межевікіна, Ю. Півторак ; наук. ред. К. Гломозда. К.: Дух і літера, 320 с.
4. Лангевіше, Дітер (2008). *Нація, націоналізм, національна держава в Німеччині і в Європі* / пер. з нім. О. Логвиненка. К.: «К.І.С.», 240 с.
5. Фукуяма, Фрэнсис. (2007). *Конец истории и последний человек* / пер. с англ. М. Б. Левина. М.: АСТ, 588 с.
6. Хайек Ф. (1992) *Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма* /пер. с англ. Е. Осиновой. М.: Новости, 304 с.
7. Хантингтон С. (2003) *Третья волна демократизации в конце XX века* / пер. с англ. М.: РОССПЭН, 368 с.
8. Ширер, Вільям. (2017) *Злет і падіння Третього Райху. Історія нацистської Німеччини. Том 1* / пер. К. Дуса, О. Надтока. К.: Наш Формат, 704 с.
9. Fishman, Robert M. (2016). *Rethinking Dimensions of Democracy for Empirical Analysis: Authenticity, Quality, Depth, and Consolidation. The Annual Review of Political Science*, 19: 289–309.
10. Goebel, Christian (2011). *Authoritarian Consolidation. European Political Science* 10: 176–190.
11. Linz, Juan J., & Stepan, Alfred (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Univ. Press, 479 p.
12. Linz, Juan J., & Stepan, Alfred (1996) *Toward Consolidated Democracies. Journal of Democracy*, January, 14–33.
13. O'Donnell, Guillermo (1996). *Illusions About Consolidation. Journal of Democracy. Volume 7, Number 2: 34–51.*

14. Stepan, Alfred & Skach, Cindy (1993). Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarism versus Presidentialism. *World Politics*, Vol. 46, No. 1, pp. 1–22.

REFERENCES:

1. Agamben, Dzhordzho (2011) *Homo sacer. Suverennaya vlast' i golaya zhizn'*. Moskva.: Evropa. [Homo sacer. Sovereign power and naked life]. [In Russian].
2. Brostsat, Martin (2009). *Derzhava Hitlera: stvorennia i rozvytok vnutrishnoi struktury Tretoho reikhu*. Kyiv: Nauka. [Hitler's state: the creation and development of the internal structure of the Third Reich]. [in Ukrainian].
3. Zonthaimer, Kurt (2009). *Yak natsyzm pryshov do vldy*. Kyiv: Dukh i litera. [How Nazism came to power]. [in Ukrainian].
4. Langevishe, Diter (2008). *Natsiia, natsionalizm, natsionalna derzhava v Nimechchyni i v Yevropi / per. z nim. O. Lohvynenka*. Kyiv: «K.I.S.» [Nation, nationalism, nation-state in Germany and in Europe]. [in Ukrainian].
5. Fukuyama, Frensis. (2007). *Konec istorii i poslednij chelovek*. Moskva.: AST. [End of story and last person]. [In Russian].
6. Hajek F. (1992) *Pagubnaya samonadeyannost'. Oshibki socializma*. Moskva: Novosti. [Pernicious arrogance. The mistakes of socialism]. [In Russian].
7. Hantington S. (2003) *Tret'ya volna demokratizacii v konce XX veka*. Moskva: ROSSPEN. [The third wave of democratization at the end of the 20th century]. [In Russian].
8. Shyrer, Viliam. (2017) *Zlet i padinnia Tretoho Raikhu. Istorii natsystskoi Nimechchyny*. Vol 1. Kyiv: Nash Format . [The rise and fall of the Third Reich. History of Nazi Germany]. [in Ukrainian].
9. Fishman, Robert M. (2016). Rethinking Dimensions of Democracy for Empirical Analysis: Authenticity, Quality, Depth, and Consolidation. *The Annual Review of Political Science*, 19: 289–309.
10. Goebel, Christian (2011). Authoritarian Consolidation. *European Political Science* 10: 176–190.
11. Linz, Juan J., & Stepan, Alfred (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Univ. Press, 479 p.
12. Linz, Juan J., & Stepan, Alfred (1996) *Toward Consolidated Democracies*. *Journal of Democracy*, January, 14–33.
13. O'Donnell, Guillermo (1996). Illusions About Consolidation. *Journal of Democracy*. Volume 7, Number 2: 34–51.
14. Stepan, Alfred & Skach, Cindy (1993). Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarism versus Presidentialism. *World Politics*, Vol. 46, No. 1, pp. 1–22.

Juliia Rudenko,

*PhD of Political Sciences, Associate Professor,
National Academy of Security Service of Ukraine*

Conceptualization of the Concept of "Democratic Consolidation" in Modern Political Science

The consolidation principles of democracy are studied. It is argued that the concept of "consolidation of democracy" means the preservation of democratic values and ensuring its transformation into undemocratic regimes. However, democratic consolidation is not limited to the outlined markers. At least, an important factor is not only the existence of democratic principles and institutions, but their stabilization and evolution. Emphasis is placed on the fact that "consolidation" is not only about democracy, but also about totalitarianism and authoritarianism. At the same time, in these political regimes it is implemented by other methods, in particular, in particular, repressive and coercive, although it does not exclude a fairly high degree of legitimacy of power. It is argued that in the context of the study of "democratic consolidation" it is necessary

to use not only the institutional approach, but also, above all, the procedural approach inherent in the so-called "deliberative" democracy. That is, in order to be able to assess the level and quality of the existing signs of democracy, it is necessary to focus not only on the existence of formal democratic institutions, but also to assess the procedural side of the implementation of basic democratic procedures. In particular, such a basic democratic procedure as a debate and discussion of the key principles of society with the involvement of a wide range of citizens. Democratic institutions: the presidency, whether parliamentarism, centralism or federalism, majoritarianism or consensualism, the presence or absence of a written constitution and judicial review, cannot in themselves guarantee democratic consolidation, as they can be used to achieve goals beyond these democratic institutions. such use can reach considerable proportions and even exceed the basic purpose of these democratic institutions.

One of the main threats to the functioning of democratic institutions is particularism, which is seen as the dominance of private interests over public ones and can be a significant problem for democratic consolidation. The "rule of law" in all spheres of society, which presupposes following not only the "letter" but also the "spirit of the law," becomes the safeguard of particularism.

Key words: consolidation, democracy, institutional approach, procedural approach, deliberative democracy.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.12>

УДК 321.01/02

Леонт'єв Іван Олегович,

аспірант Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України

i.leontief@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3889-7098

ПОЛІТИКО-ОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ

У статті досліджуються сутнісні риси поняття «цивілізаційний вибір» та виокремлюються його онтологічні критерії в політичній сфері. Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що цивілізаційні розбіжності передують фундаментальним й безкомпромісним політичним конфліктам сучасності. До того ж цивілізаційний вибір впливає на все політичне життя суб'єкта вибору. Це поняття досі не було розроблене на належному теоретичному рівні. Розв'язання окресленої проблеми вочевидь сприятиме якіснішій розбудові української держави. За основу було взято визначення цивілізації як одночасно якісного критерію, яким є конкретно-історична інтерпретація буття як належного, та суспільної групи, яка структурується навколо цього критерію. Було зроблено розрізнення між онтологічним, безальтернативним і раціональним, альтернативним видами вибору. Завдяки персоналістському та структурно-функціональним підходам було доведено, що цивілізаційний вибір є онтологічним та безальтернативним типом вибору. Приймаючи певні цінності, особи живуть у відповідності з ними, використовують їх у статусі ключового онтологічного взірця й орієнтира. Аксіологічна специфіка життя призводить до корекції, еволюційних змін як загальносуспільних, так і суто політичних інституцій. Втілення цивілізаційних цінностей в інституціях є початком цивілізаційного вибору держави. Під час нього зміна інституцій призводить до зміни в інститутах. Характер змін залежить від характеру цивілізаційних цінностей, що містяться в інституціях. Такий концептуальний підхід апробований на практичному матеріалі України 2013-2014 рр. Було доведено, що і цивілізаційний вибір осіб в Україні, і цивілізаційний вибір України дійсно відбулися. Найбільший потенціал для подальших досліджень має аналіз специфіки цивілізаційного вибору України, позаяк досі не вирішене питання щодо змісту приведення українських державних інститутів і цивілізаційних цінностей у відповідність до зробленого цивілізаційного вибору України.

Ключові слова: цивілізаційний вибір, цивілізаційний вибір держави, цивілізаційний вибір України, політичне життя, політичні інституції, політичні інститути, персоналізм.